

مجموعه گیاهان داروئی - صنعتی

نرگس

Narcissus tazetta L

ستاد توسعه پژوهش و کاربرد
گیاهان داروئی و طب ایرانی

دفتر امور منابع جنگلی

سورة التين

ندگسی

عنوان و نام پدیدآور	: نرگس/ تالیف و تدوین مهدی عماد... [و دیگران].
مشخصات نشر	: تهران: پونه، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۴۰ ص.: مصور(رنگی).
شابک	: ۹۷۸- ۶۰۰-۵۵۴۴- ۹۴-۷-۲۵۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: تالیف و تدوین مهدی عماد، فریبرز غیبی، سیدمحسن رسولی، رسول خانجائزاده، سعید محمدی جوزانی.
یادداشت	: عنوان دیگر: گیاه دارویی - صنعتی نرگس.
عنوان دیگر	: گیاه دارویی - صنعتی نرگس.
موضوع	: گل نرگس
موضوع	: گیاهان دارویی -- ایران
موضوع	: گیاهان صنعتی -- ایران
شناسه افزوده	: عماد، مهدی، ۱۳۲۹ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۱ ۴۰۴۰/ ۴۹۵QK
رده بندی دیویی	: ۵۸۴/۲۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۱۵۲۱۰

خ طالقانی شرقی - خ جهان - ساختمان پونه - شماره ۶ - طبقه سوم - تلفن ۷۷۶۰۵۷۹۸

نام کتاب	: گیاه دارویی - صنعتی نرگس
تألیف و تدوین	: مهدی عماد، دکتر فریبرز غیبی، سید محسن رسولی، رسول خانجائزاده، سعید محمدی جوزانی
صفحه‌آرایی و طراحی	: پونه
نوبت چاپ	: اول ۱۳۹۱
لیتوگرافی	: پیمان نوآندیش
چاپ	: پیمان نوآندیش
صحافی	: امیرکبیر
شمارگان	: ۵۰۰۰ جلد
شابک	: ۹۷۸- ۶۰۰-۵۵۴۴- ۹۴-۷-۲۵۰۰۰ ریال
قیمت	: ۲۵۰۰۰ ریال

نام علمی

Narcissus tazetta L.

خانواده

Amaryllidaceae

تیره

Narcissus

نام فارسی

نرگس و در کتب طب سنتی معرب آن نرجس آمده است

نام انگلیسی

**white narcissus-narcise tazette-primrose peerless--polyanthus narcissus-bunch flowered
narcissus- Daffodil-paper- Jonquil- Common Narcissus**

نام یونانی

نرگیس

نام عرب

نرجس - نرجس شائع

نام اسپانیایی

Narciso

نام آلمانی

Narzisse

اصل و مبدا

اسپانیا و پرتغال

پراکنش در دنیا

پراکنش این گیاه پیازی از اروپا تا شرق آسیا است و در مناطق مدیترانه‌ای به خوبی رشد می‌کند. به طور کلی در فلسطین اشغالی، اردن، مالت، افغانستان، آلبانی، الجزایر، چین، مراکش، ژاپن و ایتالیا می‌روید.

زادگاه گل نرگس در ایران

زادگاه طبیعی نرگس در ایران در دشت‌ها و کوهپایه‌های زاگرس در استان‌های کردستان، لرستان، خوزستان، کهگیلویه و بویراحمد و استان فارس است که اکثراً به صورت لکه‌های پراکنده در این مناطق رویش داشته که بر اثر عوامل مختلف از جمله چرای بی‌رویه دام، ریشه‌کنی و جابه‌جایی آن در بسیاری از استان‌های نامبرده به صورت قطعات بسیار محدود، اثرات جزئی از آنها باقی مانده است.

پراکنش نرگس در ایران

رویش گاه نرگس در استان خوزستان از روزگاران کهن، شهرستان بهبهان بوده است و تاریخچه بهبهان نشان می‌دهد که انبوهی گل‌ها به قدری زیاد بوده که از پشت‌بام خانه‌های شهر به راحتی رنگ یکپارچه و طلایی آنها قابل مشاهده بوده و از فواصل بسیار دور از شهر، بوی عطرآگین آنها به مشام هر رهگذری می‌رسیده است و در سال ۹۲ میلادی به عنوان بهترین نرگس دنیا شناخته شده است. در برخی نواحی ایران گیاه نرگس به صورت خودرو وجود دارد که از آن جمله می‌توان به مناطقی در استان فارس نظیر کازرون، منطقه گله دار در شمال استان بوشهر منطقه گلدار، جنوب استان فارس و همچنین شهرستان شیراز، استان ایلام در دره شهر، خوسف از توابع استان خراسان جنوبی، شهرستان بیرجند، کرمان، سیستان، چهار فرسخ، رشت، لاهیجان و لنگرود اشاره نمود. واریته ای از این نرگس به نام علمی

N.Tazetta var Typicus Biss در طبس و بندر گز و وارپته دیگزی به نام N.tazetta var syriacus Boiss در بوشهر به طور خود رو می روید.

گل نرگس در برخی مناطق ایران به صورت خودرو رشد می کند .

قسمت های مورد استفاده

پیاز - گل و برگ

گیاه شناسی

گیاه نرگس از خانواده نرگسیان می باشد . گیاهی، علفی، دائمی و پیازدار است که ارتفاع آن تا ۳۰ سانتیمتر نیز می رسد . دارای ۶-۴ برگ های باریک، خطی، مسطح، باریک، نواری و به رنگ سبز و غبار آلود است که معمولاً همراه با گل ها از ریشه یا پیاز گیاه به صورت صاف یا شیار دار بیرون می آیند و در طول ساقه قرار می گیرند. پیاز آن درشت و دارای ورقه های فلسی یا مطبق است. به عبارت دیگر پیاز آن می تواند چندین سال متوالی گل داده و گل آن همه ساله درشت تر گردد. گل های نرگس معمولاً به تعداد ۱۰-۳ عدد، به رنگ سفید، زرد، نارنجی، کم پر و پُر پر هستند . در وسط گل ها یک فنجانک به رنگ های مختلف وجود دارد. نرگس ها به اندازه های مختلف از گل های ۵ اینچی روی ساقه های ۲ فوتی گرفته تا گل های ۵/۱۰ اینچی روی ساقه ۲ اینچی یافت می شوند و شاید پرورش نرگس ها در میان خانواده تمام گل ها جزو آسان ترین

و مطمئن ترین راه بوده و برای افراد مبتدی در باغبانی ایده آل است. پیاز و برگ ها حاوی کریستال های سمی هستند که فقط حشرات اصلی می توانند از آن مصرف کنند .

گل های آن هرمافرودیت و به رنگ زرد طلایی بوده و در اوایل بهار شکوفا می شوند و یک گل به ازای یک ساقه گل دهنده، درست در بالای برگ ها قرار می گیرد. جام شیپوری این گل ها نسبتا بلند و دارای حاشیه چین دار و مواجی است. گلبرگ ها اندکی به طرف عقب برگشته اند. در آفتاب کامل تا سایه و در خاک های سنگین به خوبی رشد می کند. خاک های قلیایی با pH بین ۷ تا ۸ را ترجیح می دهد.

دانه ها در بخش تخمدان ایجاد می شوند، این بخش متورم در پشت گلبرگ ها است. پس از شکوفه کردن، بخش تخمدان متورم شده اما خالی از دانه است.

نکات مختصر پیرامون احتیاجات نرگس

طول عمر شاخه بریده

۴ تا ۱۰ روز

روش تکثیر

توسط پیاز در مهر و آبان

نوع خاک

خاک باغچه و ماسه شسته

دما

نرگس به سرما مقاوم است و در مقایسه با زنبق حساسیت کمتری به یخبندان دارد ولی نسبت به لاله و سنبل حساس تر است. سوخ آن به سرما مقاوم است (هر ۳ تا ۴ سال می توان سوخ را از خاک خارج کرده و سوخک ها را جدا نمود N.pseudonarcissus و N.cyclamineus برای تکمیل تمایز و نمو گل و نیز تندش سریع نیاز به تیمار سرمایی دارند ولی N.tazetta نیاز ندارد. هر سه گونه نرگس برای گل آغازی و تمایز یابی نیاز به دمای گرم دارند.

رطوبت

خاکی که نرگس در آن کشت می شود باید مرطوب باشد ولی چنانچه آب فراوان دریافت کند بیشتر برگ تولید کرده و به گل نمی رود. برای به گل رفتن بهتر است گیاه کمی خشکی ببیند.

نور

آفتاب دوست. (نرگس را در مکان آفتابگیر کشت نمایید)

آبیاری

بعضی از انواع پیاز این گل را می توان برخلاف سایر پیازها از همان ابتدا در روشنایی قرار داد، لیکن پیاز اغلب انواع نرگس را لازم است در تاریکی و تحت حدودا ۱۰ درجه سانتیگراد وادار به ریشه دادن نمود . به این معنی که ظرف حاوی پیازها را در خاک دفن کرده و یا آن را در زیر زمین تاریکی بگذارید . هنگامی که ملاحظه کردید جوانه ها ظاهر شدند پیاز را به روشنایی آورده آن را در مکان خنکی قرار دهید .

نرگس را نیز مانند بعضی دیگر از پیازهای زینتی می توان در خاک ، آب و یا بین سنگ ریزه های معلق در آب پرورش داد. (روش کار همانند سنبل است)

آفات و بیماریها

بیشترین مشکل جدی شامل مگس پیاز نرگس، رابهها، پوسیدگی طوقه و سایر آلودگی های قارچی و ویروس ها مانند ویروس نوار زردی نرگس می باشد.

تکثیر نرگس ها

نرگس ها به دو روش تکثیر می شوند:

۱- روش تکثیر غیر جنسی (تقسیم پیاز) که دقیقاً نتیجه اش گلی است مانند گل پیاز اصلی.

۲- روش تکثیر جنسی (دانه) که نتیجه اش گل‌هایی جدید و متفاوت خواهد بود. گهگاه باد یا حشرات با آوردن گرده‌های جدید از گل‌های دیگر می‌توانند باعث گرده افشانی گل در طول مدت گلدهی آن شوند. وقتی این اتفاق روی داد در تخمدان یک یا تعداد کمی دانه ایجاد می‌شود. نرگس‌های دورگه به وسیله گرده افشانی گل‌ها با تماس دادن و مالیدن دانه گرده از یک گل به کلاله گل دیگر به وجود می‌آیند در نتیجه تخمدان می‌تواند تا ۲۵ دانه را در خود ایجاد کند که هر کدام از آنها یک گیاه کامل را به وجود خواهند آورد. اما برای گلدهی گیاهی که از دانه پرورش می‌یابد باید تا ۵ سال صبر کرد.

گلدار بودن نرگس از شش هفته تا شش ماه طول می‌کشد که این بستگی به جایی که شما زندگی می‌کنید و همچنین نوع گونه‌ای که پرورش می‌دهید دارد. بعد از گلدهی اجازه دهید تا گیاه نرگس پیازش را برای سال بعد بازسازی کند، برگ‌ها تا آن هنگام سبز هستند. فقط هنگامی که برگ‌ها زرد شدند شما می‌توانید آنها را قطع کنید اما تا قبل از آن خیر. ازدیاد نرگس از طریق کاشت بذر نیز برای به دست آوردن واریته‌های جدید صورت می‌گیرد و به‌طور معمول به آسانی از طریق تقسیم پیاز تکثیر می‌شود.

رده بندی انواع نرگس

رده بندی یک گونه کشت شده (قابل کشت) نرگس بر پایه توصیف و سنجش یا از یک رده بندی ارائه شده توسط فردی که گونه ها را به ثبت می رساند، پایه گذاری شده است.

کد رنگ های استفاده شده برای توصیف رنگ نرگس ها به قرار زیر است:
W- سفید (سفید گونه) G- سبز Y- زرد P- صورتی O- نارنجی R- قرمز

در توصیف گل نرگس هر نرگس را به دو بخش تقسیم می کنیم :

گلبرگ ها

تاج گل

تاج گل و گلبرگ با استفاده از حروف کد رنگ که مناسب هستند، توصیف می شوند. نحوه نوشتاری مورد استفاده برای توصیف رده بندی نرگس به شرح زیر است.

۱- تقسیم بندی بر اساس شکل ظاهری که از ۱ تا ۱۳ شماره گذاری می شود.

۲- حرف یا حروف کد رنگ باید به درستی برگهای گلبرگ را توصیف کند و پس از آن خط تیره قرار می دهیم.

۳- حرف یا حروف کد رنگ باید به درستی بخش تاج گل را توصیف کند. برای مثال نرگس « زمزمه فرشته » از یک نوع ۵-زرد - زرد است. و به صورت (Y-Y-۵) نمایش می دهند. در نوع چهارم از تقسیم بندی کلی نرگس های دوتایی حروف کد رنگ به توصیف دقیق مخلوط گلبرگ ها و شبه گلبرگ ها که با نظم خاصی قرار گرفته اند می پردازد. اگر گلبرگ و تاج گل دارای یک رنگ واحد باشد از یک کد رنگ برای رده بندی آن استفاده می شود، چه نرگس های وحشی و چه نرگس هایی که قابل کشت و پرورش هستند اگر دارای نام هایی با مشخصات بالا باشند به صورت طبیعی در یکی از تقسیم بندی های ۱ تا ۱۲ قرار می گیرند، قسمت سیزدهم مختص نرگس هایی است که دارای اصطلاحات علمی گیاه شناسی هستند.

تقسیمات سیزده گانه نرگس از روی شکل ظاهری نرگس

نوع اول - شیپوری:

یک گل روی ساقه داشته و دارای تاجی به شکل شیپور که حدوداً به اندازه گلبرگ ها و گاهی بلندتر از گلبرگ ها است.

نوع دوم - تاج بلند:

یک گل روی ساقه داشته که اندازه تاج آن بین تا یک گلبرگ کامل است.

نوع سوم - تاج کوتاه:

یک گل روی ساقه داشته و اندازه تاج آن کمتر از بلندی گلبرگ ها است.

نوع چهارم - دوگانه:

نرگس‌هایی که دارای گلبرگ‌ها و یا تاج خوشه‌ای هستند و روی یک ساقه می‌توانند یک یا بیش از یک گل داشته باشند.

نوع پنجم - سه پرچمی:

معمولاً بیش از یک گل روی ساقه دارند، سرگل افتاده و بخش گلبرگ‌ها عموماً به صورت تاب خورده و برگشته و دارای بافتی ابریشمی است. گل‌های این نوع نرگس مانند زنگ‌های آویزان هستند.

نوع ششم - سیکلامینوس:

دارای یک گل روی ساقه است. گلبرگ‌ها به طور مشخصی برگشته بوده و تاج آن کشیده و باریک است (مثل این می‌ماند که گلبرگ‌ها به وسیله باد خم شده‌اند).

نوع هفتم - جانکوئیل:

دارای گل‌های کوچک و گلبرگ‌های پهن است. عموماً چندین گل روی ساقه است و گل‌ها بسیار معطر می‌باشند. ساقه دارای مقطع عرضی گرد و بخش‌های ساقه و برگ آن نازک، شبیه به نی است.

نوع هشتم - تازتا:

عموماً دارای ۳ الی ۲۰ گل روی یک شاخه قوی است. گل‌ها اکثراً خوش‌بو و دارای تاج بسیار کوتاهی هستند. گلبرگ‌ها گرد و تا حدی مضرس هستند.

نوع نهم - شاعرانه:

عموماً یک گل روی ساقه دارد گلبرگ های سفید رنگ که در بعضی موارد با رنگ تاج در محل اتصال رنگین شده با تاج کوچک صافی که دارای بله های قرمز رنگ است. این گل معطر است.

نوع دهم - بالبوکدیم دورگه:

گل هایی کوچک شبیه « دامن دور چین » دارد.

نوع یازدهم - تاج مضرس (شکاف دار) :

لبه های تاج آن دارای شکاف عمیق است (معمولاً شکاف ها به اندازه طول تاج هستند)

نوع دوازدهم - نرگس های متفرقه:

نرگس هایی که در رده بندی های ذکر شده بناشده و عموماً جزء نرگس های دو رگه هستند.

نوع سیزدهم - انواع گونه های وحشی و دورگه

نکاتی در موفقیت در پرورش نرگس

ماه های مرداد و شهریور بهترین زمان برای کشت نرگس در انگلیس هستند تا ریشه ها قبل از شروع زمستان قابلیت رشد را پیدا کنند، اگر چه پیازها باید تا ماه مهر کشت شوند ولی تا آبان ماه نیز قابل کشت هستند.

برای کشت، آنها را به طور مجزا با فاصله های ۱۵cm در یک خاک با زهکشی خوب و مناسب کشت کنید به طوری که حدود ۱۰cm خاک روی پیازها باشد. یک مقدار کود معمولی را با خاک مخلوط کرده و در زیر محل کاشت بریزید و اگر خاک رسی و سنگین است مقداری شن با آن مخلوط کنید تا به زهکشی خاک کمک کند. پیازها را در زمینی که از آب اشباع است نکارید.

نرگس ها برای گل دهی سال بعد خود نیاز به انرژی سرازیر شده از ساقه و برگ به پیازها دارند. به همین دلیل برگ ها را از محل طوقه قطع نکنید چون این کار باعث می شود آنها ضعیف شوند. هنگامی که ۶ هفته سپری شد بعد از گلدهی می توانید برگ ها را قطع کنید چون تأثیری بر گلدهی سال بعد ندارد. بعد از پژمرده شدن گل ها آنها را از بخش زیرین و پشت تخمدان قطع کنید. هر پیازی را که در ساقه و برگ آن نشانی از بیماری است خارج کرده و آن را بسوزانید. پس از گلدهی گیاه را هفته ای یک بار آبیاری و به وسیله کودهای غنی از پتاس تغذیه کنید تا هنگامی که برگ ها زرد شوند. تعداد زیادی از نرگس ها، خیلی خوب به طور طبیعی سبز شده و نیاز به جابجایی ندارند. اگر شما باغ کوچکی دارید و دسته های نرگس خیلی زیاد و بزرگ شده اند می توانید آنها را خارج کرده و تقسیم کنید. پیازهای خارج شده را در مکانی خنک تاریک و با تهویه مناسب تا زمان کشت بعدی ذخیره کنید.

هم قبل از انبار کردن و هم قبل از کشت دوباره، تمام پیازهایی را که هنگام لمس کردن حس می کنید نرم هستند یا حالت اسفنجی پیدا کرده اند را جدا کرده و بسوزانید.

پیازهای کشت شده در گلدان (برای ۱۶ الی ۲۰ هفته) باید حداقل در عمق ۵ تا ۱۰ سانتی متری کاشته شوند که این بستگی به شرایط آب و هوایی منطقه دارد.

بهترین گونه ها برای پرورش بستگی به مکانی دارد که می خواهید کشت کنید. اگر محیط بزرگی از زمین سبز دارید که می خواهید در آنجا نرگس ها را کشت کنید، نوع «نرگس نما» بهترین نتیجه را دارد. گونه های مختلف را در یک بخش با هم مخلوط نکنید.

برای حاشیه و کناره های کوچک باغ های سنگی بهتر است از انواع کوچک تر برای پرورش مانند «دو به دو» یا «پرتاب شعله» استفاده شود.

در طول زمان پرورش حداقل دوبار به وسیله قارچ کش، شاخ و برگ نرگس ها را سمپاشی کنید.

تعداد گونه های نرگس

گیاه شناسان در این مورد اختلاف نظر دارند اما حداقل ۲۵ گونه وجود دارد که بعضی از آنها دارای تنوع بسیار زیاد بوده و دارای چندین دورگه طبیعی هستند. با توجه به این گونه ها، لیست بانک اطلاعاتی فعلی نرگس نمایانگر بیش از ۱۳۰۰۰ دورگه است که در بین تقسیمات رده بندی شده دوازده گانه قرار می گیرند.

پرورش نرگس در گلدان

بهتر است شما از گلدان های دو گالنی به عنوان اندازه استاندارد نرگس ها و از گلدان های یک گالنی برای نرگس های مینیاتوری و پیازهای کوچک استفاده کنید. بهتر است گلدان ها را با کلراکس ضدعفونی کرده و اجازه دهید خاکشان به خوبی زهکشی شود. ترکیب خاکی که استفاده می شود عبارت است از یک بخش پرلیت و سه بخش خاک استرلیزه است. در انتهای گلدان بر روی یک لایه نازک خاک یک مشت از کود ۰-۱۰-۱۰ بریزید. اجازه ندهید پیاز های نرگس با کود تماس داشته باشند و سعی کنید پیاز در ۱/۳ فوقانی قرار گیرد. اگر پیاز را نزدیک سطح خاک بکارید، ریشه ها پیاز را به سمت بیرون از خاک هل می دهند. فقط پیاز های متوسط را در گلدان های یک گالنی بکارید.

بر اساس اندازه پیاز ها می توانید سه الی چهار پیاز را در یک گلدان بکارید. اگر ملاحظه کردید که مقداری از یک پیاز به خارج از خاک آمده است خاک را به آرامی و با دقت کنار زده و پیاز ها را در سطوح پایین تری از خاک بکارید. برای نمایش پیاز ها بهتر است که آنها با هم در تماس نباشند. برای این کار پیاز ها را حداقل به اندازه ی قطر یک پیاز از هم دور قرار داده و با فاصله برابر از لبه های گلدان قرار دهید. در اواسط ماه آذر، گلدان را آبیاری سنگین نمایید و اجازه دهید پیت ماس سطح خاک کاملا از آب اشباع شود.

برای هفته اول هر روز آبیاری کنید. اگر ملاحظه کردید که خاک فوقانی گلدان در حال خشک شدن است به آن آب اضافی دهید. اگر خاک شما قلیایی است، از آنجایی که نرگس محیط اسیدی را ترجیح می دهد برای حفظ اسیدیته خاک برای گلدان های یک گالنی یک قاشق چای خوری **Iron rite** و دو قاشق برای گلدان های دو گالنی اضافه کنید. بعد از شکوفه زدن یک مشت کود ۵-۱۰-۱۰ به گلدان اضافه نمایید. این امر با اضافه کردن کمی پتاسیم کمک می کند که گیاه برای گلدهی سال بعد، پیاز خود را بازسازی کند. نرگس نیاز به یک دوره تابستانه گرمایی دارد. پیازهای نرگس در گلدان ها و مخازن عمیق که به ریشه ها اجازه رشد می دهند، بیشتر رشد می کنند. پیازها را می توان برای ۲-۳ سال در داخل گلدان نگهداری کرد. می توانید پیازها را در آورده تمیز نموده و در یک کیسه کاغذی یا نایلونی ریخته، برچسب زده و در یک جای خشک و خنک تا پاییز نگه داری کنید.

روش نگهداری طولانی تر گل نرگس

این گل در آب کم عمق می تواند عمر بسیار درازی داشته باشد. به ویژه اگر ساقه های آن را به طور مکرر کوتاه کرده و آب را عوض کنید و غذای مکمل به آن اضافه نمایید. هر دو تا سه روز یک بار تنها در نیمی از گلدان آب بریزید. می توانید پوسته محافظ را به حال خود باقی گذاشته و یا آن را به آرامی از ساقه جدا کنید. زمانی که ساقه های نرگس را کوتاه می کنید این پوسته ها از خود نوعی شیره در داخل آب ترشح می کنند که عمر سایر گل ها را کوتاه می کنند. برای جلوگیری از این مشکل می توانید پس از برش ساقه ها برای ۱۲ ساعت آنها را در یک گلدان مجزا قرار داده و سپس با

گل‌های دیگر در یک گلدان قرار دهید. در گل آرایه‌های جدید دیده می‌شود که گل نرگس را همراه با پیاز و ریشه آن تزئین می‌کنند. به این منظور گل روی ریشه‌ها را با آب شسته و می‌توانید از کلیه گیاه از ریشه گرفته تا ساقه و برگ و گل لذت ببرید.

تاریخچه نرگس‌زار بهبهان

یکی از قدیمی‌ترین نرگس‌زارهای طبیعی ایران و منطقه زاگرس در استان خوزستان و شهرستان بهبهان واقع است که قدمت آن به قبل از میلاد مسیح بازگشته و مساحت آن ۵۰۰ تا ۷۰۰ هکتار و از میدان بیدبلند فعلی تا منطقه تنگ تکاب و حتی کردستان بهبهان گسترده بوده است.

نرگس‌زار بهبهان هم‌اکنون نیز از جمله مناطق مهم و باسابقه رویش و پرورش گل نرگس بوده و از نرگس‌زارهای طبیعی و معروف ایران محسوب می‌شود.

حدود ۳۵ تا ۴۰ سال قبل، بخش وسیعی از زمین‌های اطراف نرگس‌زار فعلی پوشیده از گل نرگس بوده که متأسفانه با مکانیزه شدن کشاورزی، تصرف اراضی برای کشت غلات، خارج ساختن پیازهای نرگس و خروج غیرمجاز آنها به استان‌های دیگر، بخشی وسیع از این گل‌زارها که یک سرمایه ملی نیز می‌باشد، از بین رفته است.

در دهه ۴۰ تعدادی هلندی با مراجعه به نرگس‌زارهای بهبهان مقداری از پیازهای نرگس را به منظور تکثیر به هلند منتقل کردند و اقدام به پرورش این گل نمودند. بر روی هر شاخه گل نرگس بهبهان دو تا ۱۰ شکوفه گل و گاهی تا بیش از

۲۰ شکوفه نیز مشاهده شده است. هلندی ها به خاطر علاقه به گل نرگس نام یکی از خیابان های خود را بهبهان نامگذاری کرده اند.

انواع نرگس های گلزار بهبهان

در نرگس زار بهبهان سه نوع گل نرگس شناسایی شده است و ۷۰ درصد مساحت نرگس زار را نرگس معمولی (نرگس شهلا) ، ۲۰ درصد را نرگس پرپر و ۱۰ درصد را نرگس مشکین یا مسکین در بر گرفته است .
میزان تولید نرگس در نرگس زار بهبهان سالیانه به طور متوسط بیش از ۲ میلیون شاخه گل بوده که در زمان برداشت اشتغالزایی آن حدود ۲۵ نفر در روز است .
زمان گل دهی نرگس بهبهان از ۱۵ آذر لغایت ۱۵ بهمن بوده که عملیات برداشت آن از نیمه دوم آذر ماه آغاز و تا پایان بهمن و گاهی نیمه نخست اسفند اجرا می شود.

صادرات گل نرگس بهبهان با نام دیگر شهرها

گل های نرگس بهبهان که هر ساله در کشور توزیع و به فروش می رسد، هیچگاه با نام نرگس بهبهان معرفی نمی شود و همواره مردم کشور آن را با نام نرگس شیراز می شناسند، علت این امر نیز تبلیغات ناکافی و بی توجهی مسئولان شهرستان بهبهان و استان خوزستان به این موضوع بوده است .

موارد استفاده زینتی

به دلیل داشتن گل‌های معطر و زیبای آن به دو صورت کشت و کار می‌شود: نخست برای تولید گل بریده که در این صورت از واریته‌های گل درشت آن استفاده می‌شود و دوم برای تزئین باغ‌ها و پارک‌ها که کشت هر نوع آن امکان پذیر است. نرگس مناسب کاشت در باغ‌های صخره ای است. کشت نرگس در این باغات از این نظر جالب است که در پاییز با خزان سایر گیاهان، نرگس رشد و نموش را آغاز کرده و طراوت باغ را حفظ می‌کند و در زمستان تا اوایل بهار زیبایی خاصی به باغ می‌بخشد. در کل این گیاه پیازی برای باغچه‌ها، حاشیه‌ها، به صورت توده در روی تپه‌ها، گل بریده و باکس‌های گل کاربرد زیادی دارد.

ترکیبات شیمیایی گل نرگس

پیاز

پیاز نرگس حاوی آلکالوئید **Galanthamine** است که برای درمان فلج اطفال به کار می‌رود. این آلکالوئید فعالیت ضد توموری، ضد ویروئیدی و جلوگیری کننده از تشکیل سنگ‌های صفراوی دارد. دیگر مواد موجود در پیاز نرگس عبارتند از :

- 1 2-Propanone
- 2 2,2Dimethylpropan
- 3 2-Methyl hexane
- 4 4-Methyl-1-pentanol
- 5 Methyl benzene
- 6 Hexanal
- 7 Octane
- 8 Nonane
- 9 Valerolactone
- 10 1-Dodecene
- 11 Dodecane
- 12 Tetradecane
- 13 Pentadecane
- 14 Isopropyl myristate
- 15 Palmitic acid
- 16 2-Methyl 1,5 hexadiene
- 17-palmitic acid
- 18-Heptadecane
- 19-galanthamine
- 20- -9-O-demethylhomolycorine
- 21- buphanisine

22- Lycorine
23-3-epihydroxybulbispermine
24 haemantamine
25- tazettine
26-17-Tricosene
27 Muskolactone

برگ و گل خشک

عصاره برگ و گل خشک شده دارای Gibberellic acid و لینالول بوده و همچنین دارای

E-ocimene, ocimene, linalool, benzyl acetate and phenyl acetate و Z-: β -glucosidase , linalool synthase

می باشد. عصاره برگ حاوی ترکیبات ذیل است:

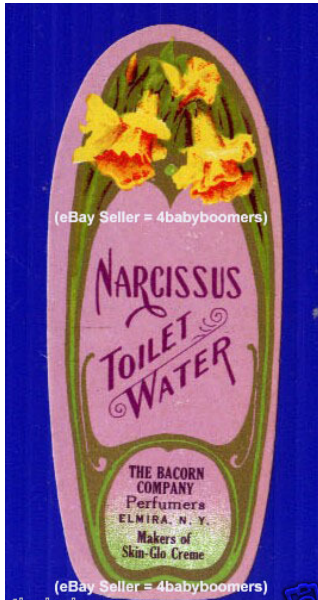
3Z-hexen-1-ol, acetate, E-ocimene, benzyl acetate, Z-butyric acid-3-hexene ester- palmitic acid, phytol, myristic acid - phenyl propyl.4 - phenylacetaldehyde.5

گل تازه

عصاره گل تازه دارای مواد ذیل است:

a phenanthrene skeleton, N-methyl-8,9-methylenedioxy-phenantridinium methylsulfate -8,9-methylenedioxy-phenantridinium malatemethylsulfate (1) and N-methyl .

موارد استفاده درمانی

بوییدن یا ضماد کردن گل نرگس در درمان بیماری‌هایی نظیر جوش صورت، کورک، آبسه‌ها و شب‌کوری مؤثر است. خوردن ۶ گرم از گل نرگس با عسل انواع کرم معده را از بین می‌برد.

ضماد پیاز گل نرگس با سرکه و عسل برای دمل و کورک بهترین مرهم است. جهت درد مزمن اعصاب و مفاصل و نقرس حکم بهترین مسکن را دارد.

جوشانده ۴ تا ۸ گرم گل نرگس خشک در یک لیتر آب برای معالجه آسم توصیه شده است. کسانی که می‌خواهند موهایشان سریع رشد نموده و بلند شود، مقدار ۵ تا ۱۰ گرم گل با ساقه نرگس را در یک چهارم لیتر آب جوشانده بر سر بمالند یا ۲ تا ۳ گرم پودر آن را در آب جوش ریخته بر سر بمالند تا به تسریع رشد موهای سر کمک کند.

دکتر غیاث‌الدین جزایری می‌نویسد: اگر کسی می‌خواهد در زمستان از شر زکام درامان باشد مرتب گل نرگس را استشمام کند. بوییدنش سر درد را ساکت و گرفتگی بینی را باز می‌کند.

عصاره اتانولیکی نرگس با غلظت 30/ 100mg/ml اثر ضد باکتریائی بر علیه

Staphylococcus aureus, Pseudomonas pseudomolli, Vibrio cholerae, Enterobacter cloacae, Corynebacterium hoffmanni, C. diptheriae , Salmonella typhi

دارد و همچنین به عنوان آنتی بیوتیک استاندارد و به اشکال آسپرین (ml 100mg/ 30) و توبرامیسین (10 ml 100mg) کاربرد دارد. عصاره پیاز نرگس

فعالیت قارچ کشی بر علیه قارچ‌های مهمی نظیر

Trichophyton longifusus, Nigrospora oryzae, Microsporium canis, Pleuralus ostreatus, Curvularia lunata, Drechsleza rostrata,

Aspergillus niger, Candida albicans, Pleuralus ostreatus, Alefcheria bovdii

دارد. آلکالوئید lycorine موجود در عصاره پیاز نرگس خاصیت بازدارنده تجمع پلاکت‌های خون را دارد. از خواص دیگر این آلکالوئید بازدارندگی انقباضات آئورت است که در موش صحرایی آزمایش شده است. همچنین lycorine و Galanthamine در شرایط *In vitro* بر علیه سلول‌های فیبروپلاستیک فعالیت ضد توموری نشان داده است.

خواص درمانی نرگس بر علیه برخی انواع سرطان، مصرف باستانی در علم پزشکی دارد. این اثر ممکن است به دلیل تبدیل benzaldehyde به ترکیبات شبه laetrile یا تبدیل lycorine به ترکیبات شبه lycobetaine در بدن باشد. از دیگر مصارف شفا بخشی نرگس، ضمادی برای سوختگی‌ها، ضد سرما خوردگی، ضد سرفه، ضد تشنج، مسهل، قی آور، قاعده آور، تسکین دهنده، ضد جوش، ورم و آرام بخش می‌باشد. پیاز خرد شده آن بی نهایت موثر در **Antiphlogistic**

بوده و مسکن سوختگی‌های پوستی است. جوشانده آن برای تنگی نفس موثر می‌باشد. در درمان فلج اطفال به کار می‌رود. این آلکالوئید اثرات ضد تومور، ضد ویروس، ضد لوسمی، ضد ویروئیدی و جلوگیری کننده از تشکیل سنگ‌های صفراوی دارد.

بیخ نرگس جذب کننده ای است که از ژرفا بر می کشد. خشکاننده و زداینده و شستشو دهنده است. روغن نرگس تأثیر روغن یاسمین را دارد ولی از آن ناتوان تر است.

بیخ نرگس و به ویژه اگر با آرد شلمک و با عسل باشد پیکان و خارها را بیرون می کشد
نرگس و به ویژه پیاز آن که اگر همراه سرکه باشد لکه های سیاه و لک و پیس را می زداید. بیخ نرگس داروی کم مویی است. در اعتقاد مردم اثر اثر قطعی بر روی انواع سرطان ها دارد. برای خارج کردن استخوان از مری به کار می رود. از بیخ نرگس، عسل و گاودانه معجون درست کنند. دمل های ناپایدار نارس و سخت را می ترکاند . ضماد بیخ نرگس ورم عصب را فرو می نشاند. زخم ها را می خشکاند و محکم بهم می چسباند و حتی ترک های گسسته را بهم جوش می دهد . مخلوط با عسل در سوختگی ها، زخم عصب و زخم های داخلی مفید است .
سائیده نرگس همراه گاودانه، عسل چرک و پلیدی را از زخم پاک می کند
از نرگس به عنوان ضد سم برای پراکنده کردن سم و رفع درد ناشی از مسمومیت

گزندگان استفاده می شود . شیره پیاز آن برای بیماری های چشم موثر است . گل های خشک آن یک داروی ضد تب برای زنان است.

روغن نرگس در درمان بیماری های مفصلی ناشی از سرما که برای اعصاب و اشخاص پیر پیش آمده است مفید می باشد. برای تقویت نیروی جنسی به کار رفته و اگر زیر قسمت آلت تناسلی گذاشته شود برای رفع ناتوانی جنسی خیلی نافع است.

در روسیه از آن جهت درمان ضعف ماهیچه ای و ناراحتی های مربوط به آن، همچنین برای ایجاد تحرک و حساس کردن تقویت اعصاب حسی و معالجه بیماری های ناشی از صدمات و غیره توصیه می شود.

روغن نرگس به عصب سود رسان است. ضماد بیخ نرگس ورم عصب و گره عصب، درد مفاصل و درد شکستگی اعضای را درمان می کند. نرگس به ویژه روغنش معالج بند آمدن های مغزی و سردرد تر سودایی است و سرهای گرم را به درد می آورد. اگر روغن نرگس را بر سینه بمالند، ورم سخت و سرد حجاب را از بین می برد. بیخ و آب پز بیخش را هر کس بخورد استفراغ می کند.

در علاج درد زهدان و مثانه مفید است . مخلوط با عسل برای بیرون آمدن بچه به صورت زنده یا مرده از رحم موثر است. روغن آن دهانه به هم آمده زهدان را باز کرده و معالج درد زهدان است.

ضماد پیاز با عسل برای ناخنه و ورم پلک چشم تجویز می شود . برای رفع تشنج پلک چشم اثر بسیار خوبی دارد. اگر پیاز پخته آن را با عسل بخورند، هر چه درمعدده جمع شده باشد به صورت قی بیرون می آید. خوردن پیاز زهکش رحم بوده و باعث افتادن جنین مرده می شود . خوردن شش گرم آن با عسل، انواع کرم معده را از بین می برد و درد رحم و مثانه را تسکین می دهد. برای تقویت شهوت و معالجه عنین بهتر است پیاز آن را سه روز در شیر گاومیش خیس کرده و بعد خشک نموده و سپس آن را ساییده و زیر شکم و اسافل ضماد نمایند. پاشیدن گرد ساییده پیاز بر روی زخم های چرکی و آبکی آن را خشک و ضد عفونی کرده و دهانه زخم را التیام داده و دندان درد را تسکین داده و خون جراحات را بند می آورد. ضماد پیاز با عسل جهت درد مزمن اعصاب و مفاصل و نقرس بهترین مسکن است و برای رفع شکستگی پی ها و بندها به کار می رود. برای معالجه گری (داء الثعلب) و آثار جلدی نیز می توان از ضماد پیاز با سرکه استفاده کرد. گل نرگس دارای تمام خواص پیاز بوده و مقدار خوراک آن ۷/۵ گرم است . خوردن یک گرم بذر با شیر محرک شهوت است و به شدت نیروی جنسی را تحریک می کند. رایحه ی گل نرگس تقویت کننده حافظه مخصوصاً برای زنان باردار می باشد.

گل نرگس کلید درمان افسردگی - عبور گلها از دیوار دفاعی مغز

یک دسته گل همواره می تواند روحیه هر کس را بهتر کند اما گل های نرگس تأثیراتی بیشتر دارند آنها می توانند کلیدی برای درمان افسردگی تلقی شوند.

دانشمندان کشف کرده اند که مولفه های تشکیل دهنده گونه های گل برف در آفریقای جنوبی و گل های نرگس می توانند از سد خونی مغزی یا دیوار دفاعی که مغز را منزوی نگاه می دارد، عبور کنند.

این سد مشکل مهمی برای پزشکان در درمان شرایط مغزی چون افسردگی است چرا که دربرگیرنده پروتئین هایی است که به محض ورود دارو آن را پس می زند.

این درحالی است که بیگر برودین که این تحقیق را در دانشگاه کپنهاگ انجام داده اظهار داشت که مولفه های تشکیل دهنده در این گل ها می تواند از این سد عبور کند. این کشف تازه می تواند در نهایت به رساندن دارو به مغز کمک کند.

براساس این تحقیق که در مجله داروخانه و داروشناسی منتشر شده است، چندین مولفه گیاهی می توانند از سد پروتئینی مغز عبور کند.

رگ های خونی مغز برای اکثر مولفه ها غیرقابل نفوذ هستند و یکی از دلایل همین پروتئین های فعال هستند. یافتن مولفه هایی که بتواند از این خط دفاعی عبور کند بسیار جالب بوده است.

سد خونی مغزی یا در اصطلاح پزشکی (BBB) محدوده جدا کننده بین مایع برون سلولی مغز در سیستم اعصاب مرکزی و جریان خون گردشی در بدن است به طوری که اگر مواد رنگی به درون خون تزریق شود می توان مشاهده کرد که از این ماده درون مغز اثری دیده نمی شود.

این پرده یا سد از مویرگ های ویژه تشکیل شده که بر خلاف ساختار عادی در مویرگ ها دارای منافذ معمول نبوده و اتصال بین سلولی در آنها از نوع اتصال محکم است و در نتیجه بسیاری از ملکول ها و ریز ملکول ها و همچنین باکتری ها قادر به گذشتن از آنها (از طریق دیفیوژن) و رسیدن به مایع مغزی نخاعی در مغز نیستند.

تهیه ترکیبی از گل نرگس برای مقابله با آلزایمر

محققان "ولز" امکان پرورش گل نرگس در این کشور را برای تولید ترکیبی جهت مبارزه با بیماری آلزایمر را بررسی می کنند.

به گزارش خبرگزاری مهر ، این ترکیب با نام "گالانتامین" پیش از این از گیاهان نواحی جنگلی تهیه شده و تاثیرات مثبتی را در کاهش روند رشد این بیماری نشان داده است. در حال حاضر یک آزمایش با مدت زمان ۶ ماهه در ۷ نقطه مختلف "کوه های سیاه" در حال انجام است .

به گفته کشاورزان این منطقه ، تهیه این ترکیب علاوه بر مهیا ساختن

درمان ارزان تر، ابزاری برای تنوع رشد گیاهی به شمار می رود .

به گفته پروفیسور "ترور واکر" سرپرست این تحقیق، ترکیب "گالانتامین" چنانچه به درستی تهیه شود روند پیشروی بیماری آلزایمر را کند می کند.

دانشمندان امیدوارند، نمونه کلی از این ترکیب را تهیه کنند تا هزینه مصرف آن برای بیماران کاهش یابد. در حال حاضر قرار دادن این ترکیب در فهرست بهداشت عمومی در انگلیس و ولز بسیار گران قیمت است، اگرچه در اسکاتلند تجویز می شود. "گالانتامین" در ابتدا از عصاره گل حسرت وحشی در بالکان تهیه و سپس در قالب روندی ترکیبی بسیار گران قیمت تولید شد.

طرز تهیه روغن نرگس

برای تهیه روغن آن گل های نرگس را در روغن زیتون به مدت ۴۰ روز می گذارند بماند و مرتباً گل ها را تجدید کرده و گل تازه می ریزند، پس از ۴۰ روز آماده مصرف است و یا این که مخلوط روغن و گل ها را روی آتش ملایم می گذارند تا به تدریج آب آن تبخیر شده و فقط روغن بماند و نسوزد. از عصاره گل نرگس در ساخت عطر استفاده می شود. عطر نارسیس مهم ترین عصاره ای است که از گل نرگس تهیه شده و بسیار گران قیمت و مشهور است. بوییدن نرگس در صبح علاوه بر ایجاد نشاط و شادابی در انسان می تواند سردرد های مزمن را ساکت کند.

نسخه جهت سیاه سرفه

افسنطین	۵ قسمت
گل فوفل	۵ قسمت
گل شقایق	۱۵ قسمت
گل نرگس	۱۵ قسمت
شکوفه هلو	۱۵ قسمت
ریشه سنبل الطیب	۱۵ قسمت

طرز تهیه و مقدر مصرف

یک قاشق غذا خوری از مخلوط داروهای فوق را که قبلا خرد شده باشد در یک لیوان آب جوش ریخته ۲۰ دقیقه باقی بگذارید تا دم بکشد سپس آن را صاف کرده جهت کودکان شیر خوار و اطفال تا ۱۰ ساله ۳ قاشق سوپ خوری روزی سه بار مصرف کنید. از گل نرگس در تهیه ژلاتین استفاده می شود. پیاز این گل دارای خاصیت تقویت هوشیاری است. تسکین دهنده، آنتی اکسیدان بوده و در درمان ورم پستان استفاده می شود. اسانس آن باعث آرامش اعصاب و از بین بردن تنش و استرس می شود.

ریشه خورد شده برای از بین بردن سر درد به کار می رود و در استعمال خارجی به صورت ضماد برای از بین بردن التهاب، درد، آبه و دیگر ناراحتی های پوستی مانند قرمزی، پوسته پوسته شدن، خشکی و حساسیت های پوستی توصیه می شود.

امام رضا علیه السلام می فرماید: بوئیدن گل نرگس از مبتلا شدن به زکام در امان می دارد.

احتیاط مصرف

دوز بالای اسانس نرگس می تواند باعث سردرد و استفراغ شود. همچنین، واکنش های آلرژیک به روغن نرگس گزارش شده است. برای گرم مزاجان مضر است. برای رفع عوارض آن باید از بنفشه و کافور استفاده کرده و همراه آنها خورده شود.

تعبیر خواب نرگس

حضرت دانیال گوید:

دیدن نرگس به خواب؛ دلیل بر مردی لطیف است .

اگر زنی ببیند که نرگس تازه داشت، دلیل که او را دختری آید صاحب جمال. اگر شوهر ندارد شوهر کند. اگر در خواب ببیند که نرگس را از زمین برکند، دلیل که آن زن را طلاق دهد یا فرزندش بمیرد.

اگر زنی ببیند که نرگس را شوهر داد. دلیل که از وی جدا شود.

حضرت امام جعفر صادق فرماید:

دیدن نرگس در خواب سه وجه است:

مردی لطیف اول:

دوم: فرزند

سوم: دوستی ثابت قدم

منابع مورد استفاده

- شناسایی گیاهان دارویی و صنعتی جنگلی و مرتعی جلد (۵) مهندس مهدی عماد
معارف گیاهی دکتر میر حیدر جلد ۴
فرهنگ نام های گیاهان ایران دکتر مظفریان
پراکنش گونه های گیاهان دارویی و صنعتی جنگلی و مرتعی ایران مهندس مهدی عماد
گل نرگس قاسمی محمد حسین
قانون ابو علی سینا
اعجاز خوراکی ها دکتر غیاث الدین جزایری
زبان خوراکی ها دکتر غیاث الدین جزایری
مقاله مهندس محمد مهدی حاج علی اکبر

Studies on Anti-tumor Drugs. Xx. Therapeutic Effect and Toxicity of Total Alkaloids from Narcissus Tazetta from Changchow Te-cheng Wu, Jui-ting Chen, Tao-yuan Wang, Pin Hsu

Le problème de narcissus tazetta Abílio Fernandes

Pierre Joseph Amoreux État de la Végétation sous le Climat de Montpellier

F. Chittendon. RHS Dictionary of Plants plus Supplement. 1956

]Polunin. O. and Huxley. A. Flowers of the Mediterranean

Hill. A. F. Economic Botany

Kariyone. T. Atlas of Medicinal Plants
Stuart. Rev. G. A. Chinese Materia Medica
Huxley. A. The New RHS Dictionary of Gardening. 1992
Matthews. V. The New Plantsman. Volume 1, 1994.
Duke. J. A. and Ayensu. E. S. Medicinal Plants of China

